

Já a škola – sebehodnocení žáků

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Anežka Blahutová

Název školy, na níž autor působí: Základní škola Bor

II. Kontext:

Cílová skupina: 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ – 6. ročník

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk, matematika

Další relevantní informace: Lze uplatnit v jakémkoli dalším předmětu.

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Tento pracovní list se zaměřuje na rozvoj dovednosti hodnotit svou vlastní práci. Sebehodnocení žáka je pak možné porovnávat s pohledem učitele a rodičů. Pracovní list se zaměřuje na pokrok obecně v jednotlivých předmětech. Není zde konkrétně definované učivo v rámci jednotlivých předmětů. Pracovní list vznikl s původním záměrem zhodnocení práce během distanční výuky, později byl ale modifikován pro klasickou prezenční výuku.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Za pomoci pracovního listu žáci zhodnotí svou práci / své dovednosti během distanční výuky v jednotlivých hodinách (viz příloha 1). Shrnou, co se jim podařilo, v čem se cítí být jistí, dobří, a zároveň popíší dovednosti/znalosti (případně předměty), ve kterých se musí zlepšit. Na závěr se zamyslí nad svou přípravou na hodiny (viz ukázky vyplněných pracovních listů

v příloze 2). Tato technika žáky motivuje k vlastnímu sebehodnocení, kritickému zamyšlení se nad svou prací během výuky i nad plněním svých povinností po výuce.

PL je sestaven tak, aby žáci nemuseli vypisovat dlouhá souvětí, měli možnost formulovat své myšlenky stručně a jasně a aby je na první pohled zaujal – byly proto použity barevné obrázky, zajímavý font písma i grafické organizéry, do kterých lze vpisovat odpovědi.

V případě distanční výuky rozdáme žákům pracovní list po ukončení online hodiny. Samozřejmě je ale dobré ho nejprve ukázat na kameru nebo promítnout na plochu, aby měli žáci představu o tom, jak PL vypadá, a mohli se v případě nejasností doptat.

Časová dotace na vypracování tohoto PL byla během distanční výuky celý týden. Žáci byli seznámeni s obsahem PL již na začátku týdne, věděli přesně, co je zde čeká, a dostali dostatečný prostor k sebehodnocení.

Při využívání PL během klasické prezenční výuky byli žáci s jeho funkcí seznámeni v třídnické hodině. Následně jim byl ponechán čas k sebehodnocení. Měli jsme tak možnost porovnat jejich pracovní listy z doby distanční výuky a opět po nástupu do školy. Opakovaně jsem PL využila u stejné skupiny žáků, kteří přecházeli na druhý stupeň ZŠ a měli již za sebou adaptační měsíc školní docházky. Žáci tak měli možnost porovnat svůj pokrok – zlepšení, zhoršení či stejný stav věcí nejen po návratu do školy po prázdninách, ale také při přechodu na vyšší stupeň ZŠ. Žáci si díky aplikaci této metody formativního hodnocení v 6. ročníku ZŠ uvědomí, na čem by měli podle své minulé zprávy pracovat, nebo se naopak utvrdí v tom, ve kterých oblastech se oprávněně cítí silní.

Reflexe učitele

Pracovní list jsem s dětmi využila opakovaně. PL je uzpůsoben spíše k využívání pro delší časové intervaly, aby žáci měli možnost vidět svůj rozvoj. Žáci mohou při opětovném vyplňování pracovního listu pozorovat svůj progres. Jasně uvidí, v čem se dokázali zlepšit, zda se jim podařilo na sobě zapracovat podle vlastních představ, nebo zda naopak ke zlepšení

nedošlo, zda pouze „slibovali“, popř. se můžeme spolu zastavit a prodiskutovat překážky, které zabraňují jejich vývoji a zlepšení, můžeme si popovídat o věcech, které je trápí.

Žáci mohou PL prezentovat ústně s tím, že vyberou nejdůležitější informace – co mi jde, co mi nejde, proč tomu tak je a co mohu pro zlepšení udělat. Na třídnické hodině je k této zkrácené formě prezentace prostor. Já jsem napoprvé zvolila anonymnější postup. Žáci zasílali své vypracované listy spolu s domácími úkoly. Učitel má v tomto případě daleko více času na přečtení a zhodnocení PL, stejně tak na promyšlení dalšího postupu. K PL jsme se s žáky vrátili na další třídnické hodině. Byl vymezen prostor, kdy se každý žák mohl dobrovolně vyjádřit k danému PL, následovalo zhodnocení učitele. Před žáky jsem uvedla statisticky nejproblematičtější část výuky, ověřila jsem si, zda správně z vyhotovení PL vyplynulo, co vlastně je třeba zlepšit, na čem je třeba zapracovat a co od vyučujícího žáci přesně potřebují. Následovala také má doporučení k tomu, jak si zpříjemnit distanční výuku, jak si usnadnit domácí přípravu. Žáci přicházeli pomocí návodných otázek sami na řešení jednotlivých problémů. Byla jsem mile překvapena ze zapojení některých jednotlivců i pomoci ostatních.

Zavedení této techniky není složité. Při běžném provozu škol nejsou zapotřebí zvláštní pomůcky. V průběhu distanční výuky je praktikování metod formativního hodnocení složitější. Pro žáky, kteří nemají možnost tisku a pracují při distanční výuce papírovou formou, jsem PL vytiskla. PL jsem pro ostatní žáky vložila mezi domácí úkoly jako dokument ve wordu, do kterého rovnou mohli vypisovat, zároveň jsem ale připravila také PDF verzi k tisku. Pro rodiče je stále jednodušší PL vytisknout a dát žákovi k vyplnění perem. Tuto techniku jsem zaváděla v 5. ročníku, kdy žáci již absolvují výuku informatiky, stále ale jsou v této oblasti méně zdatní. Následně jsem PL využila u stejné skupiny žáků v době, kdy přešli do 6. ročníku na druhý stupeň ZŠ.

Reflexe žáků:

Na tuto techniku formativního hodnocení jsem se žáků doptávala. Zajímalo mě, jak ji hodnotí. Setkala jsem se s různorodými názory, vesměs ji ale hodnotili pozitivně. Vyzdvihovali možnost anonymity. Přestože má být PL podepsaný, nenutila jsem je do zveřejnění a prezentace před třídou. Chválili si, že mohou bez starostí učiteli sdělit, s čím mají problém, nebo se naopak

nestyděli pochválit. Jeden z žáků mi například sdělil: „Je dobré, že to budete číst jen vy. Já se vám to nestydím napsat, ale před ostatními spolužáky se o tom bavit nechci.“ Každý žák ode mne obdržel zpětnou vazbu, ať již prostřednictvím krátké zprávy během distanční výuky, či soukromého rozhovoru. Během debaty ve třídě zazněl ale také názor: „Pracovní list je pro mě nepřehledný.“ Co se týče hodnocení grafické stránky PL, i toto bylo předmětem debaty, většině respondentů forma PL vyhovovala (viz příloha č. 6) a shledali PL vhodný také pro 6. ročník (viz příloha č. 8). Otázky jsou zde jasně definovány, žáci tedy nemají problém s porozuměním (viz příloha č. 7). I tyto protichůdné názory tedy ukazují, že je nutné tuto techniku zavádět ve třídě postupně, žáci si k ní sami najdou cestu a je šance, že se více otevřou.

Při vyhodnocování PL se objevily občasné komplikace, kdy jsem na straně žáků narážela buď na přehnanou kritiku vlastní práce, nebo naopak na nekritický pohled na svou přípravu a plnění svých povinností. Jistě bude chvíli trvat, než se někteří žáci naučí pochválit a jiní zvládnou přiznat chybu. Tato technika formativního hodnocení jistě nemá jednorázový charakter, je třeba se k ní pravidelně vracet.

Díky delší časové prodlevě měli žáci možnost nechat si svou práci projít hlavou (viz příloha č. 4), shledávali také rozdíly mezi distanční a prezenční výukou, sami měli možnost vyjádřit se k tomu, co jim více vyhovuje (viz příloha č. 5).

Doporučení při využití v praxi

Časová dotace, která byla žákům poskytnuta, je po první zkušenosti z distanční výuky přemrštěná. Zpětně lze říci, že méně času na vypracování PL by bylo pro žáky dostačující. Ti svědomitější by neměli stále potřebu se k PL vracet a opravovat ho podle aktuálních pocitů a ti flegmatictější by jeho vypracování nedoháněli na poslední chvíli, neodbyli ho a skutečně by se dalo o jejich argumenty opřít.

Je nutné žáka upozornit, že jde čistě o reflektivní aktivitu, žádná odpověď není špatná, stejně tak ho ujistit, že nebude-li si to přát, jeho odpovědi nebudou zveřejňovány. Na PL je ponecháno místo pro jméno, podpis žáka, ale jedná se o informaci učitelů, nejde o prezentování před

ostatními. Žáci si také mohou jednotlivé PL opakovaně ukládat do portfolia a sami sledovat své úspěchy.

Doba distanční výuky je k zavádění této techniky formativního hodnocení určitě vhodná. Žáci mají prostor si po vyučování PL v klidu projít vlastním tempem, online prostředí jim poskytuje pocit větší míry anonymity. Každý z žáků potřebuje svůj individuální čas na zpracování.

Je-li PL vyplněn od žáka negativně, záleží pak na učiteli, jak se rozhodne zakročit a žákovi pomoci. Je dobré si na tohoto žáka vyhradit vlastní čas a prostor pro zhodnocení, třeba na úkor online hodiny. Jde přeci o to, aby žák byl v době distanční výuky spokojený, uvolněný, schopný podat vždy nejlepší výkon a aby mu byl učitelem nabídnut veškerý komfort, stejně jako ve škole. Poté se i z distanční výuky stane zábava a lze očekávat u žáků rozvoj, který je bude dále motivovat.

Učitel musí být jistě při této aktivitě připraven na prvotní odmítání některých žáků list vyplnit. Žákům může dělat potíže vyjádřit svůj názor písemnou formou, nebudou vědět, jak PL uchopit, jak objektivně přistoupit ke zhodnocení své vlastní práce nebo budou mít ostych. Je dobré s žáky před začátkem vyplňování ještě osobně probrat, zda plně porozuměli zadání. S touto technikou se mi pracovalo prozatím velmi dobře. Žákům je vhodné předložit PL opakovaně v delších časových intervalech, k čemuž se chystám opět v dohledné době. První pokus sloužil jako zpětná vazba čistě pro mou potřebu, při dalším pokusu jsem již požadovala, aby se žáci více otevřeli, a zpětnou vazbu jsme více sdíleli s ostatními.

IV. Přílohy:

Příloha 1: Pracovní list Já a škola – nevyplněný

Příloha 2: Ukázky vyplněných pracovních listů

Příloha 3: Reflexe žáka 1 (video)

Příloha 4: Reflexe žáka 2 (video)

Příloha 5: Reflexe žáka 3 (video)

Příloha 6: Reflexe žáka 4 (video)

Příloha 7: Reflexe žáka 5 (video)

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

